

UDK: 368.025.85:341.623:339.92+340.134(497.11)

Mr Slobodan N. Ilijić,

član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije

PРАВНА ПРАВИЛА ДОБРЕ ПРАКСЕ OECD U POSTUPKU PRIJAVLJIVANJA ŠTETE U OSIGURANJU

Autor je u radu pošao od Vodiča OECD za upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju iz 2004. godine, ali se kratko osvrnuo i na poglede OECD na osiguranje iz 1997. godine. Težište analize pravnih pravila dobre prakse iz Vodiča OECD jeste na poglavlju o postupku prijavljivanja štete kod osiguravača. Autor ističe da u Prednacrtnu građanskog zakonika Srbije treba predvideti novinu da se na polisi odštampa objašnjenje o tome šta obuhvataju, a šta ne obuhvataju uslovi pokrića konkretnog posla osiguranja, tako da se pravnički jezik u odštampanom tekstu na polisi upotpuni jednostavnim jezičkim objašnjenjem. U Prednacrtnu građanskog zakonika Srbije iz 2009. godine (član 1170. stav 3) predlaže se da se izostavi odredba o rukopisnom delu polise osiguranja, kao i odredba prema kojoj rukopisni deo ima prednost nad njenim štampanim delom.

Ključne reči: *Vodič OECD za upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju; postupak prijavljivanja štete; pravna pravila dobre prakse; Prednacrt građanskog zakonika Srbije.*

Uvodne napomene

U radu se pošlo od jednog novog međunarodnopravnog izvora iz materije uporednog prava osiguranja, čiji je naslov glasio Vodič OECD za dobru

praksu upravljanja odštetnim zahtevima u osiguranju¹ (skraćeno: Vodič). Akronim u naslovu i tekstu – OECD – označava Organizaciju za ekonomsku saradnju i razvoj (*Organization for Economic Co-operation and Development*). OECD je međuvladina međunarodna organizacija² i donosilac Vodiča. On se sastoji iz tri celine: uvoda, preporuka i Dodatka. U prve dve celine izloženi su ciljevi Vodiča u kombinaciji s njihovim obrazloženjem. Dodatak Vodiča sastoji se od deset poglavlja u kojima su sadržana pravna pravila dobre prakse. Svako poglavlje obrađuje jednu temu ili određenu fazu iz okvira opšte teme Vodiča, što znači upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju. Prvo poglavlje Dodatka obuhvata pravna pravila dobre prakse u postupku prijavljivanja štete u osiguranju. Pravna pravila dobre prakse iz tog poglavlja, zajedno s odgovarajućim komentarom, čine predmet ovog rada. Ostalih devet poglavlja Dodatka, zbog obima, nije bilo moguće obuhvatiti u ovom radu. S obzirom na to da je Srbija na putu ka Evropskoj uniji, pozitivno pravo osiguranja, te osiguravajuća i upravna praksa orijentisani su ka usklađivanju s pravom osiguranja EU, tako da, verovatno iz tih razloga, poslenici prava osiguranja u Srbiji nisu do sada ispoljili interesovanje za poglede OECD na osiguravajuću delatnost. Međutim, pogledi OECD na osiguranje, a naročito pravna pravila dobre prakse u postupku prijavljivanja štete po osnovu osiguranja, mogu da budu interesantni za razmatranje u okviru javne diskusije o Prednacrtnu građanskog zakonika.

Osnovni podaci o Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj

1. OECD je osnovana decembra 1960. godine u Parizu, kada je 18 zapadnoevropskih država, uz SAD i Kanadu, potpisalo međunarodni ugovor o osnivanju te organizacije. OECD je s radom počela septembra 1961. godine, sa sedištem u Parizu. OECD je pravni sledbenik Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju (*Organisation for European Economic Co-operation - OEEC*), osnovane 1948. godine. OEEC je bila regionalna međunarodna organizacija u funkciji sprovođenja Maršalovog plana u obnovi Evrope posle Drugog svetskog rata. Jugoslavija je imala svojstvo posmatrača u OEEC od 1955. godine, a po osnivanju OECD nastavila je misiju u istom svojstvu.³ Srbija nije država članica

1 www.oecd.org/finance/insurance/33964905.pdf; izvorni naslov glasi *OECD Guidelines for Good Practice for Insurance Claim Management*.

2 Odrednica: *Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj*, *Pravni leksikon*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, Beograd, 1970, str. 722.

3 Odrednica: *Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj*, *Ekonomski leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1975, str. 881–882.

OECD. Od osnivanja OECD, postepeno, povećavao se broj njenih država članica, tako da je marta 2015. sa svih pet kontinenata bilo 33 države članice.

2. Osnovni ciljevi OECD su: (1) unapređivanje stope ekonomskog rasta; (2) doprinošenje ekspanziji svetske trgovine na nediskriminativnoj osnovi; (3) koordiniranje pomoći u razvoju. Glavni organi OECD su Savet, Izvršni komitet i generalni sekretar. Savet obrazuju predstavnici svih država članica, po pravilu u rangu ministra. Izvršni komitet bira Savet iz reda šefova delegacija država članica na mandat od godinu dana. Broj članova Izvršnog komiteta rastao je srazmerno porastu broja država članica OECD. Generalni sekretar rukovodi administrativnim aparatom, koji broji 2.000–3.000 zaposlenih i pomaže brojnim radnim telima s različitim nazivima i delokrugom (direkcije, komiteti, odbori i sl.).⁴ Pošto administrativni aparat prikupi informacije na zadatu temu, u izradu završnog dokumenta OECD razmenom informacija i mišljenja uključuje se oko 40.000 visokih eksperata iz država članica na sastancima u Parizu ili putem specijalne internet mreže dostupne samo tim licima.⁵ Dokumenti OECD poprimali su oblike preporuka, odluka ili drugih opštih akata, s tim što mogu da budu obavezni ili neobavezni za države članice.

3. OECD se finansira iz budžeta, koji godišnje iznosi oko trista četrdeset miliona evra, a donosi ga Savet. Prihodnu stranu budžeta čine uplate država članica obračunate na osnovu BDP-a odnosno države, tako da same Sjedinjene Države pune budžet sa oko 25 odsto sredstava, a ostale države članice srazmerno svom BDP-u.⁶ Ima mišljenja da je težište u metodi rada OECD ubrzanje razvoja država članica koje su manje razvijene od razvijenih država članica.⁷

Kraći osvrt na prethodne poglede OECD u materiji prava osiguranja

1. U poslednje vreme Vodič iz 2004. godine nije bio jedini međunarodnopravni izvor materije prava osiguranja OECD. Vodiču su prethodile pravne preporuke o osiguranju za države u tranziciji, usvojene na regionalnoj konferenciji OECD 1997. godine u Varšavi. Učesnice te konferencije

⁴ Odrednica: *Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, Pravna enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, 1979, str. 893–894.*

⁵ Prof. dr Filip Turčinović: „Neke specifičnosti ciljeva OECD“, *Pravni život*, br. 14/2009, str. 193–210.

⁶ Ibidem.

⁷ Odrednica: *Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, Kukoleča, Organizaciono-poslovni leksikon izraza, pojmova i metoda, Zavod za ekonomske ekspertize, Beograd, 1990, str. 947–948.*

bile su prvenstveno države istočne i zapadne Evrope. Konferencija je usvojila 20 preporuka. Sve te preporuke naveo je u svom članku i ugledni slovenački poslenik i pravni pisac iz materije osiguranja. Ne ulazeći dublje u analizu svih ili neke od preporuka, navedeni pisac ih je citirao i uz to zaključio kako su te preporuke u duhu prava osiguranja Evropske unije, ali i da među njima ima preporuka što dozvoljavaju delimično odstupanje od prava osiguranja EU.⁸ Budući da se iz navedenog zaključka ne vidi koje su od 20 preporuka u duhu prava osiguranja EU, a koje nisu pa dozvoljavaju odstupanje, u daljim redovima analizirana je detaljnije samo jedna od preporuka s te konferencije. U vezi sa odabranom preporukom, razmatrano je pitanje šta je u toj preporuci u duhu prava osiguranja EU, to jest šta mu je saglasno a šta, eventualno, nije. Razmatranje se odnosilo na treću preporuku s te regionalne konferencije OECD.

2. Prema ovom pravnom piscu,⁹ treća preporuka sastoji se iz tri pravna pravila, to jest tri pravne premise: (1) da samo društva za osiguranje mogu da se bave delatnošću osiguranja; (2) da se u društvu za osiguranje moraju razdvojiti poslovi životnih i neživotnih osiguranja; (3) da se jedno društvo za osiguranje ne može baviti i životnim i neživotnim osiguranjem. Po mišljenju potpisnika ovog rada, pravna pravila iz prve dve premise te preporuke saglasna su s pravom osiguranja EU, kao i s pozitivnim pravom osiguranja Srbije, ali se to ne može reći i za pravno pravilo, to jest treću premisu te preporuke. Naime, potpisnik ovog rada detaljno je u svom ranijem radu razmatrao pitanje da li pravo osiguranja Evropske unije dozvoljava da se jedno društvo za osiguranje istovremeno bavi životnim i neživotnim osiguranjem.¹⁰ U tom svom radu potpisnik ovog rada došao je do zaključka da pravo osiguranja EU nesumnjivo dozvoljava da se društvo za osiguranje istovremeno bavi životnim i neživotnim osiguranjem. U literaturi iz oblasti uporednog prava osiguranja takvo društvo za osiguranje, koje se bavi životnim i neživotnim osiguranjem, nosi naziv kompozitno društvo za osiguranje. S obzirom na to saznanje, može se postaviti sledeće pitanje: iz kojih je razloga na regionalnoj konferenciji OECD 1997. godine usvojeno pravno pravilo, to jest treća premisu, koja je očigledno nesaglasna s pravom osiguranja Evropske unije. OECD je pritom adresirala treću premisu onim evropskim državama u tranziciji¹¹ kojima je neposredno predstojao ulazak u EU. Razume se, te evropske države u tranziciji već tada su imale obavezu da

⁸ Prof. dr Šime Ivanjko: „Susreti slovenačkog osiguranja sa pravom EU“, *Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja SCG sa savetovanja održanog aprila 2006. na Paliću, na opštu temu „Osiguranje u susret procesu pridruživanja SCG Evropskoj zajednici“*, Palić, 2006, str. 128–140.

⁹ Ibidem

¹⁰ Mr Slobodan Ilijčić: „Pravni položaj kompozitnog društva za osiguranje u Srbiji“, *Pravo i privreda br. 4-6/2014, str. 580–594.*

¹¹ Karakteristično je da je prof. dr Šime Ivanjko u cit. članku svrstao i tadašnju Sloveniju u države u tranziciji.

usaglase svoje zakonodavstvo u materiji osiguranja s pravom osiguranja EU, pa i u pogledu statusa osiguravajućeg društva na nacionalnom tržištu.

3. Po mišljenju potpisnika ovog rada, razloge kojima su se rukovodili učesnici konferencije OECD prilikom usvajanja navedene treće premise u okviru treće preporuke treba tražiti u nekoliko pravaca. Jedan od njih jeste da se ta konferencija OECD pojavila kao interpretator interesa onih svojih država članica u svetu koje nisu članice Evropske unije, a imaju aspiracije prema tržištu osiguranja EU. Dalje, eksperti OECD mogli su da zastupaju stavove osiguravača i reosiguravača koji imaju sedišta u državama članicama OECD, ali i izvan EU, kao i stavove ogranaka (čerki firmi i sl.) u Evropskoj uniji. Veliki svetski osiguravači i reosiguravači izvan EU, kao i njihovi ogranci ili kapital u osiguravajućim društvima u Uniji, već su se, znatno pre te konferencije, specijalizovali ili za životno ili za neživotno osiguranje. Veliki svetski osiguravači i reosiguravači i sami su delovi multinacionalnih kompanija,¹² grupa, konglomerata i slično, pa i tim putem interpretiraju interese delova celine kojima pripadaju. Oni su putem konferencije OECD ili putem navedene treće preporuke potvrdili tendenciju da preuzmu još veće učešće na tržištu osiguranja Evropske unije. Delovali su pritom posredstvom eksperata i preporuka OECD, predlažući da se osiguravači i reosiguravači u EU, bez izuzetka, obavezno usko specijalizuju. U ranijem radu potpisnik ovog rada prikazao je višedecenijsku živu diskusiju u EU i različitu argumentaciju pojedinih država članica Evropske unije u pogledu dozvole ili zabrane za dalji rad kompozitnih društava za osiguranje u EU, to jest za sprovođenje ili nesprovođenje obavezne specijalizacije među osiguravačima i reosiguravačima unutar EU. Konferencija OECD u Varšavi održana je upravo u jeku te žive diskusije u Evropskoj uniji, tako da su preporuke OECD iz 1997. godine bile samo jedan od dokaza da je izvan EU vršen spoljni pritisak na ishod navedene diskusije. Dakle, preporuke OECD o osiguranju u državama u tranziciji s konferencije 1997. godine bile su jasno usmerene ka ishodu diskusije u EU o dozvoli ili zabrani rada kompozitnim društvima za osiguranje. Tako su samo prve dve premise iz treće preporuke s te konferencije bile u skladu s pravom osiguranja EU, dok treća premisa iz te preporuke nije bila u skladu s pravom osiguranja Evropske unije.

12 U knjizi Čarsa Levinsona *Kapital, inflacija i multinacionalne kompanije*, BIGZ, Beograd, 1974, str. 16 i dr. prikazani su brojni oblici i kombinacije ulaganja kapitala izvan države u kojoj je sedište matične kompanije. Autor je ukazao na to da multinacionalna kompanija ostvaruje 65-70 procenata svog poslovanja i profita izvan države u kojoj joj je sedište.

Struktura Vodiča OECD za upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju

1. Vodič je usvojio Savet OECD 24. novembra 2004. godine. Komitet za osiguranje inicirao je projekat upravljanja odštetnim zahtevima u osiguravajućoj delatnosti, a Radna grupa tog komiteta počela je da realizuje projekat sredinom 2000. godine. U prvoj fazi prikupljanja informacija Radna grupa tog komiteta konstatovala je da u međunarodnoj zajednici do tada nije bila doneta ma kakva međunarodna multilateralna konvencija koja bi regulisala upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju. Pošto je Radna grupa razmotrila propise i praksu u pogledu načina na koji osiguravači obrađuju odštetne zahteve u državama članicama, anketirani ugovarači osiguranja ukazali su na to da ima mesta za poboljšanje i unapređivanje rada u upravljanju odštetnim zahtevima u osiguranju. Komitet za osiguranje OECD završio je rad na Vodiču za četiri godine.

2. Vodič nije bio koncipiran kao obavezan i konačan propis za države članice, već kao vrsta pomoći javnim vlastima država članica i osiguravačima da regulišu upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju. Takođe, u uvodu Vodiča istaknuto je da države članice mogu da regulišu upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju drukčije od načina na koji je regulisana materija upravljanja odštetnim zahtevima u osiguranju u tim preporukama i pravnim pravilima dobre prakse. Time je utvrđeno da primena Vodiča nije obavezna za države članice.

3. Drugi deo Vodiča čine preporuke. Vodič je u tom pogledu usmeren kako prema javnim vlastima nacionalne države tako i prema svim zainteresovanima: osiguravačima, osiguranicima, ugovaračima i korisnicima osiguranja. Zbog takvog osnovnog usmerenja, iz preporuka je proizašlo sledećih pet aspekata. Prvi aspekt imao je u vidu značaj upravljanja odštetnim zahtevima. U tom pogledu obrazloženo je da se putem upravljanja odštetnim zahtevima štite osiguranik i ugovarač osiguranja, pa se državama preporučuje da unaprede efikasnost, javnost i obelodanjivanje celokupnog procesa upravljanja odštetnim zahtevima u osiguranju. Po mišljenju potpisnika ovog rada, tu je propušteno da se ukaže na to da je upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju vrlo značajno i za oštećenog, kao u slučaju obaveznog osiguranja od građanske odgovornosti za štete pričinjene upotrebom motornog vozila. Drugo, u preporukama je posebno istaknuta potrebu da se unapređuje javna svest o različitim pitanjima upravljanja odštetnim zahtevima u delatnosti osiguranja. Za tu svrhu državama je preporučeno da se u nacionalnim razmerama organizuju javni programi upravljanja odštetnim zahtevima u osiguranju. Treće, u preporukama je podvučeno da je upravljanje odštetnim

zahtevima ključni elemenat za uspeh na tržištu osiguranja, jer unapređuje celokupnu javnu sliku osiguravajuće delatnosti. Četvrto, u preporukama su navedene granice do kojih može da dospe uticaj pravnih pravila dobre prakse iz Dodatka Vodiča. U tom pogledu navedeno je da se pravna pravila dobre prakse iz Dodatka ne odnose na upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju koji su posledica prirodnih katastrofa ili katastrofa izazvanih ljudskim faktorom. Dakle, predviđene su jasne granice pravnih pravila dobre prakse unutar odštetnog prava osiguranja. Peto, u preporukama je ponovljen stav iz uvoda da Vodič nije obavezan za države članice, niti su rešenja i pravna pravila dobre prakse iz preporuke konačna. Mišljenje je potpisnika ovog rada da ponovno isticanje kako Vodič nije obavezan za države članice i da ne predstavlja konačan propis sugeriše sledeće poređenje. Naime, neke druge međunarodne organizacije izradile su i objavile u prošlosti pravna pravila dobre prakse uz tvrdnju da su ta pravila neobavezna i nezavršena, ali su docnije, s vremenom, uz dugogodišnju upotrebu, ta pravila prerastala u model-zakone ili čak multilateralne konvencije. Budućnost će pokazati kakva će biti sudbina tih pravnih pravila dobre prakse. U svakom slučaju, izloženi uvod i preporuke uverljivo su pokazali da je Vodič temeljno pripreman, što je pretpostavka da pravna pravila dobre prakse odigraju pozitivnu ulogu u uporednom i nacionalnom pravu osiguranja.

4. Posle uvoda i preporuka, treći deo Vodiča čini Dodatak. U svakom poglavlju formulisana su pravna pravila dobre prakse kao zaokružena pravna celina. To je najvažniji i ujedno najopširniji deo Vodiča. Pravna pravila dobre prakse iz Dodatka su, svakako, najvredniji deo Vodiča za pravo osiguranja. Ta pravna pravila donose novine i za pravo osiguranja u Srbiji.

Pravna pravila dobre prakse u postupku prijavljivanja štete u osiguranju

1. Postupak za prijavljivanje štete u osiguranju regulisan je u prvom poglavlju Dodatka. U strukturi poglavlja postoje tri stava, od kojih su dva razučena jer sadrže i tačke. Sam naslov iznad tog poglavlja Dodatka kratak je i glasi Prijava šteta. Značaj pravnih pravila dobre prakse iz tog poglavlja ogleda se u tome što je prijavljivanje štete prvi kontakt osiguranika sa osiguravačem posle zaključenja ugovora i uplate premije (u ratama ili jednokratno), a u slučaju osiguranja od odgovornosti to je prvi kontakt oštećenog sa osiguravačem odgovornog lica.

2. U prvom stavu konstituisano je pravilo da se već prilikom zaključenja ugovora o osiguranju postavlja osnov za kasniji postupak prijavljivanja štete.

Zbog toga su pravna pravila dobre prakse zahtevala od osiguravača da na polisi budu odštampani uslovi pokrića konkretnog osiguranja. Pri tome, podvučeno je da je nužno da se na polisi jasno razgraniči šta obuhvata a šta ne obuhvata pokriće tog osiguranja. Najzad, posebno je precizirano da je poželjno da se pravnički jezik odštampanog teksta na polisi upotpuni jednostavnim jezičkim objašnjenjem. Po mišljenju potpisnika ovog rada, pravna pravila dobre prakse iz prvog stava sadrže novine u poređenju s pravom osiguranja u Srbiji, i te novine razmotrićemo iz četiri ugla.

2a) U pravu osiguranja Srbije poznato je da polisa ima sledeća svojstva: (1) dokaz o zaključenom ugovoru; (2) sredstvo legitimisanja; (3) isprava o dugu. Međutim, u mnogim državama polisa je preuzela ulogu sredstva koje osiguranika informiše o njegovim najvažnijim obavezama.¹³ U svetlu citirane klasifikacije, težište četvrtog svojstva polise je, očigledno, bilo da informiše osiguranika o njegovim obavezama. Otuda, otvoreno je pitanje da li su navedena pravna pravila dobre prakse iz prvog stava Dodatka obuhvatila samo polisu kao sredstvo informisanja osiguranika o njegovim obavezama, ili i polisu kao sredstvo kojim se predstavljaju obaveze osiguravača. Po mišljenju potpisnika ovog rada, prvi stav Dodatka nije obuhvatio samo polisu kao sredstvo informisanja osiguranika o njegovim obavezama, već i kompletan profil osiguravača uključujući konkretan predmet njegovih obaveza. Dikcija pravnog pravila dobre prakse iz prvog stava ide za tim da osiguravača predstavi kao savesnog i poštenog ugovarača osiguranja, a njegovu polisu kao garanciju pokrića jer je na njoj jezički jasno i nedvosmisleno razgraničeno i objašnjeno šta jeste a šta nije pokriveno konkretnim osiguranjem. Prosto rečeno, na polisi treba da budu jezički jasno i nedvosmisleno razgraničeni uslovi u pogledu toga šta jeste a šta nije osigurani slučaj, tako da oba objašnjenja budu lišena pravničkih formulacija. Tako opisana polisa nije dokaz o zaključenom ugovoru o osiguranju, nije legitimacioni znak, a nije ni isprava o dugu, što proizlazi iz izložene teorijskopravne klasifikacije. Osiguravač potpisnik takve polise pravno je pouzdan ugovarač osiguranja koji potencijalnog osiguranika obaveštava o jezički jasno i nedvosmisleno razgraničenim uslovima pokrića konkretnog osiguranja, što znači da je spreman da izvrši svoju obavezu iz polise i isplati štetu po zaključenom ugovoru o osiguranju i saglasno regulisanoj premiji. Drugim rečima, pravna pravila dobre prakse iz prvog stava su polivalentna. Ona ne dovode u pitanje polisu kao sredstvo informisanja osiguranika o njegovim obavezama, niti to čine s izloženom teorijskom klasifikacijom funkcija polise osiguranja. Izložena pravna pravila dobre prakse obuhvataju obaveze

¹³ Prof. dr Predrag Šulejić: „Specifičnosti harmonizacije ugovora o osiguranju sa pravom Evropske unije“, u knjizi *Vodič kroz pravo Evropske unije*, JP Službeni glasnik, Beograd, 2009, str. 443–447.

osiguravača, pri čemu se on javlja kao garant prava osiguranika na jasno razgraničeno pokriće štete iz tog osiguranja. U izloženom pravnom pravilu dobre prakse osiguravač je garant i u slučaju osiguranja od odgovornosti za oštećenog, jer je prethodno organizovao i u praksi primenio načela uzajamnosti, solventnosti, likvidnosti, kao i druga načela osiguranja. Po mišljenju potpisnika ovog rada, polisa je deo ugovora o osiguranju, pa je u ugovornom odnosu osiguranja polisa i sredstvo obaveštavanja osiguranika o njegovim obavezama i sredstvo kojim se osiguravač obavezao da će po jasno razgraničenom pokriću osiguraniku isplatiti odštetu za štetu nastalu na predmetu osiguranja.

2b) Drugi aspekt u postupku prijave štete pošao je od domaće teorije prava osiguranja. Naime, polisa je obrazac koji sastavlja osiguravač.¹⁴ Pravno pravilo dobre prakse iz prvog stava zahteva da na polisi obavezno budu objašnjeni, odnosno odštampani uslovi pokrića konkretnog osiguranja, i istovremeno da bude objašnjeno, odnosno odštampano šta uslovi pokrića tog osiguranja ne obuhvataju. Pred osiguravače u drugoj Jugoslaviji nikad nije bio postavljen takav zahtev prilikom štampanja polisa, te bi takav zahtev, ako bude prihvaćen u Prednacrtu građanskog zakonika Srbije, danas predstavljao veliku novost. Osiguravači u Srbiji danas na polisi osiguranja mogu da odštampaju izvod iz opštih i posebnih, odnosno dopunskih uslova osiguranja, što je sasvim suprotno od onoga što proizlazi iz navedenog pravnog pravila dobre prakse. Po mišljenju potpisnika ovog rada, izvod iz opštih i posebnih, odnosno dopunskih uslova osiguranja, koji je odštampan na polisi, ne može da zameni objašnjenje na polisi šta sve obuhvataju uslovi pokrića konkretnog osiguranja, a šta ne obuhvataju uslovi pokrića tog osiguranja uz jednostavno jezičko objašnjenje pravničkih formulacija. I u pravnoj teoriji i u praksi, izvod iz opštih i posebnih, odnosno dopunskih uslova osiguranja na polisi nema onu stvarnu i pravnu vrednost koju mogu da imaju jednostavnim jezikom objašnjene pravne formulacije uslova pokrića konkretnog osiguranja i odsustva pokrića za to osiguranje. Izvod iz svakog opšteg normativnog akta subjektivna je slika onih odredaba koje odgovaraju cilju sastavljača tog izvoda, pa to vredi i za izvod iz opštih i posebnih, odnosno dopunskih uslova osiguranja. Umesto da se na poleđini polise štampa izvod iz opštih i posebnih, odnosno dopunskih uslova osiguranja, zakonodavcu u Srbiji i domaćoj osiguravajućoj praksi, po mišljenju potpisnika ovog rada, valja poveriti ovlašćenje da na polisi osiguranja objasne, odnosno odštampaju uslove pokrića konkretnog osiguranja. Istovremeno, na polisi treba da bude jasno odštampano šta ne obuhvata pokriće tog osiguranja, a sve te pravničke formulacije treba da budu objašnjene jednostavnim jezikom.

¹⁴ Dr Nikola Nikolić: *Ugovor o osiguranju* (doktorska disertacija), Državni osiguravajući zavod, Beograd, 1957, str. 243.

2c) Prilikom potpisivanja polise mogle bi da nastupe neočekivane okolnosti s jedne ili s obe ugovorne strane. Štampanje polise osiguranja u vreme druge Jugoslavije, kada je za štampu pripremana Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima,¹⁵ i kasnije, kada je već bila započela izrada Zakona o obligacionim odnosima,¹⁶ polazilo se od teksta polise prethodno otkucanog na pisaćoj mašini, koji je potom štampan, pa je za eventualnu izmenu ili dopunu polise neposredno prilikom njenog potpisivanja, odnosno za korekciju štampanog teksta polise, služila rukopisna izmena ili dopuna na polisi. Ako bi došlo do neslaganja između rukopisnog i štampanog dela polise, ZOO je davao prednost rukopisnom delu polise.¹⁷ U vreme druge Jugoslavije i konstituisanja navedenih zakonskih projekata nije bilo kompjutera ni štampača, već je u zakonodavnom procesu i praksi sve počivalo na mehaničkoj pisaćoj mašini, tako da je rukopisni deo polise bio izraz potreba tadašnje osiguravajuće prakse i svakodnevna nužnost, što danas, pola veka kasnije, više nije tako. Valja podsetiti da je u vreme kada je pripreman projekat zakonika o obligacijama i ugovorima, a zatim i u vreme kada je u toku bio rad na formulisanju ZOO-a, rukopisni deo polise osiguranja bio nezamisliv u prisustvu štampanog dela polise u razvijenim privredama osiguranja Evrope.¹⁸ Citirani izvor nauke iz uporednog prava osiguranja mogao je da bude dostupan pravnim ekspertima angažovanim na formulisanju odredaba ZOO (jer je bio preveden), ali očigledno nije bio cenjen ni ocenjen kao relevantan naučni izvor za formulacije odredaba o polisi osiguranja u ZOO. Danas na tržištu osiguranja u Srbiji velikom većinom posluju osiguravači poreklom iz razvijenih privreda osiguranja u Evropi, gde je nezamislivo da polisa ima rukopisni deo i da se njenom rukopisnom delu može dati prednost nad odštampanim delom, jer rukopisni deo polise ne postoji u osiguravajućoj praksi razvijene privrede osiguranja u Evropi. Otuda, po mišljenju potpisnika ovog rada, iz odredaba Prednacrta građanskog zakonika Srbije treba izostaviti rukopisni deo polise osiguranja,¹⁹ kao prevaziđen u uporednopravnoj praksi osiguranja.

2d) Četvrti aspekt pravnog pravila dobre prakse iz prvog stava odnosi se na onaj deo realizacije tog pravila na polisi koji objašnjava šta ne obuhvata

¹⁵ Prof. dr Mihailo Konstantinović: *Obligacije i ugovori*, Pravni fakultet u Beogradu, 1969, (član 879, stav 5), str. 249.

¹⁶ *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978 sa svim kasnijim izmenama i dopunama. Skraćeno: ZOO. Član 902. stav 5.

¹⁷ Glavni redaktor prof. dr Slobodan Perović: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd, 1995, str. 1475.

¹⁸ Prof. dr H. L. Mueller Lutz: *Osnovi teorije osiguravajućeg preduzeća (Uvod u organizaciju preduzeća)*, Zavod za osiguranje i reosiguranje „Jugoslavija“, Beograd, 1971, str. 110–114.

¹⁹ Komisija za izradu građanskog zakonika Vlade Srbije: *Prednacrt građanskog zakonika Srbije*, druga knjiga, Beograd, 2009, član 1170. st. 3.

pokriće. Naime, u teoriji prava osiguranja u Srbiji dominira stav da opšti uslovi osiguranja predstavljaju ugovorne odredbe koje jedna strana sastavlja za veći broj ugovora određene vrste osiguranja, radi zaključivanja ugovora s ma kojim zainteresovanim licem.²⁰ Dalje, u nastavku tog stava teorije prava osiguranja navedeno je da se opšti uslovi osiguranja štampaju, kucaju na mašini ili na drugi način izdaju kao posebna brošura, te da se predaju osiguraniku prilikom zaključenja ugovora uz polisnu, s tim što je uobičajeno da se na poleđini polise daju izvodi najvažnijih opštih uslova. Po mišljenju potpisnika ovog rada, dostupni opšti i posebni, odnosno dopunski uslovi odštetnog osiguranja nastali su u prošlosti (neki i pre više od jedne decenije), a od tada su u njima izvršene brojne izmene i dopune. U pravnoj realnosti događalo se da se odredbe jednog pozivaju na odredbe drugog, a odredbe drugog na odredbe trećeg, pa onda odredbe trećeg na odredbe prvog i sve tako u krug. Na taj način, teško se moglo utvrditi šta čini pravno važeće uslove pokrića tog osiguranja, odnosno šta je iz svega toga osigurani slučaj, a šta nije osigurani slučaj u našem odštetnom pravu osiguranja. Ako bude prihvaćeno zakonsko rešenje po kome se osiguravač ovlašćuje da na polisi objasni, odnosno odštampa šta u tom osiguranju jeste, a naročito šta nije pokriveno, onda će to od osiguravača zahtevati izvanredno poznavanje osiguravajuće i sudske prakse u konkretnom odštetnom osiguranju. Realizacija onog dela pravnog pravila dobre prakse u pogledu toga šta ne pokriva konkretno osiguranje zahtevaće da se jednostavnim jezikom objasne uskostručni izrazi i pravne formulacije u opštim i posebnim, odnosno dopunskim uslovima pojedinog odštetnog osiguranja. Uza sve to, valja primetiti da kod navedenog pravnog pravila dobre prakse nema pominjanja izvoda iz opštih i posebnih, odnosno dopunskih uslova osiguranja, niti se pominje lice i naličje polise. Taj odštampani tekst na polisi negativnog određenja obuhvatio bi, izvesno, odredbe o ništavosti, gubitku prava, ograničenjima i isključenjima iz osiguranja, a u tome je uvek kod osiguravača u Srbiji bilo više subjektivnih nego objektivnih slabosti. Dakle, u pogledu sadržaja polise postoji očigledna razlika između domaće pravne teorije osiguranja, pozitivnih propisa i osiguravajuće prakse u Srbiji na jednoj strani, i navedenog pravnog pravila dobre prakse na drugoj strani, pa izložene razlike treba bar uzeti u razmatranje pri formulisanju odredaba o sadržaju polise u Prednacrtu građanskog zakonika Srbije.

3. U drugom stavu Dodatka izložen je popis prava i obaveza ugovarača osiguranja, osiguranika i korisnika osiguranja (skraćeno: podnosilac prijave štete), koje oni stiču u momentu potpisivanja polise, a koriste ih prilikom

²⁰ Prof. dr Predrag Šulejić: „Opšti uslovi kao sastavni deo ugovora (sa posebnim osvrtom na ugovor o osiguranju)“, *Pravni život* br. 3-4/2009, str. 21–31.

prijave štete. Pravna pravila dobre prakse iz tog popisa mogu da se rasporede u najmanje četiri tačke. Prva tačka predviđa obavezu podnosioca prijave štete da u svakom slučaju pokuša da umani gubitak na imovini ili da pokuša da spreči nezgodu. Reč je o klasičnoj obavezi osiguranika poznatoj i u odštetnom pravu osiguranja u Srbiji, što znači da tu nema novosti za domaće osiguranje. Druga tačka reguliše obavezu podnosioca prijave štete da blagovremeno prijavi štetu. Takođe, reč je o klasičnoj obavezi osiguranika poznatoj i u pravu osiguranja Srbije, što znači da ni tu nema novosti za domaće osiguranje. Treća tačka obuhvata pravo i obavezu podnosioca prijave štete da sarađuje sa osiguravačem prilikom podnošenja prijave. Predmet te saradnje, po ovim pravnim pravilima dobre prakse, bilo bi to da se utvrde relevantni dokumenti i podaci o gubitku na imovini ili nastaloj nezgodi. Po mišljenju potpisnika ovog rada, navedena tačka iz drugog stava vrlo je aktuelna za postupak prijavljivanja šteta osiguravačima u Srbiji. To stoga što je u propisima o finansijskom sistemu u Srbiji, a samim tim i u relevantnim propisima u osiguranju, regulisano podnošenje overene kopije, odnosno fotokopije, kao relevantnih dokaza. Takav stav zakonodavne, upravne, poslovne i sudske prakse protivreči navedenom pravnom pravilu dobre prakse, jer je nesumnjivo da to pravilo jasno i nedvosmisleno insistira na originalnim dokumentima i saradnji podnosioca prijave sa osiguravačem oko pronalaženja originalnih dokumenata. Dakle, primena te tačke iz pravnog pravila dobre prakse zahtevala bi preispitivanje celokupne domaće zakonodavne, upravne, poslovne i sudske prakse u oblasti dokazivanja, što podrazumeva širok zakonodavnopравни konsenzus. Četvrta tačka ustanovila je pravo i obavezu podnosioca prijave štete da osiguravača ovlasti da sprovodi neophodne provere i procene obima štete pre nego što se započne s popravkom ili zamenom delova. Po mišljenju potpisnika ovog rada, navedena formulacija u primeni kod nas zahtevala bi da se njeni brojni aspekti svestrano sagledaju. Jedan ugao odnosio bi se na razmatranje tehničkih propisa o pranju novca, drugi opet ugao mogla bi da bude zaštita podataka o ličnosti. Dalje, poznato je da se u našoj zemlji prilikom popravke motornog vozila ne primenjuju evropski standardi pri zameni oštećenih delova motornih vozila, već se primenjuju domaći standardi, pa bi primenu pravnih pravila dobre prakse iz četvrte tačke valjalo razmotriti i iz ugla različitih standarda. U svakom slučaju, pravna pravila dobre prakse iz treće i četvrte tačke vrlo su aktuelna za osiguranje Srbije.

4. U trećem stavu prvog poglavlja Dodatka obrađene su dve grupe pravnih pravila dobre prakse od značaja za postupak prijavljivanja štete, ali s gledišta pravnog sistema u kome deluje pojedina privreda osiguranja.

4a) U prvoj grupi naglašeno je da prijava štete treba da se realizuje u mirnom postupku. Potpisnik ovog rada smatra da je u srpskom zakonu iz materije obaveznog osiguranja od građanske odgovornosti iz upotrebe motornog

vozila predviđen mirni postupak kod prijave štete oštećenog, odnosno da je okončanje mirnog postupka pred osiguravačem procesna pretpostavka za nezadovoljnog oštećenog da pokrene sudski spor.²¹ Mirni postupak uveden je i u drugim oblastima odštetnog prava (odgovornost države za štetu), te ovde nema većih novosti za pozitivno pravo osiguranja u Srbiji.

4b) Druga grupa pravnih pravila dobre prakse podrazumeva pismeni način prijavljivanja štete, tamo gde je to uobičajeno, putem obrasca u čijem formulisanju treba da učestvuju svi zainteresovani za delatnost osiguranja, kao i to da je osiguravač dužan da i dalje pruža nužne dopunske informacije podnosiocu odštetnog zahteva. Isto tako, prema pravnim pravilima dobre prakse iz ovog stava, osiguravač je dužan da podnosiocu prijave dostavi svoj obrazac u razumnom roku, pri čemu vreme za računanje razumnog roka počinje da teče od momenta kada je zahtev podnet. U izradi tih obrazaca precizirano je da treba kombinovati uslove osiguranja, legitimne zahteve osiguravača i uputstva operativnih organa za nadzor, a da u izradi tih obrazaca za pojedine vrste poslova osiguranja treba da se angažuje operativni organ za nadzor, osiguravači i organ uprave nadležan za izdavanje i oduzimanje dozvole za rad u osiguranju.²² Povodom druge grupe pravnih pravila, naročito u vezi sa uvođenjem razumnih rokova u nacionalno odštetno pravo, u uporednom pravu osiguranja izneto je mišljenje da je u navedenim pravnim pravilima dobre prakse značajno to što ona pre svega traže korektno postupanje prema podnosiocu odštetnog zahteva.²³ Saglašavajući se s tim mišljenjem, potpisnik ovog rada smatra da je u pravnim pravilima dobre prakse izložena ideja inspirativna za domaće pravo osiguranja. Reč je o izradi obrazaca za pojedine vrste poslova osiguranja, i u tom sklopu predlog da se na ravnopravnoj osnovi okupe svi zainteresovani u osiguranju u Srbiji. Drugim rečima, navedeno pravno pravilo dobre prakse sprečava da ma koji od zainteresovanih za osiguranje nastupa s pozicije vlasti pri izradi obrazaca u odštetnom pravu.

21 Prof. dr Predrag Šulejić: „Pozitivna i negativna rešenja u novom Zakonu o obaveznom osiguranju u saobraćaju“, *Revija za pravo osiguranja* br. 3/2010, str. 75–77; mr Slobodan Ilijić: „Vansudski postupak za naknadu štete po Zakonu o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srbije“, *Pravni život* br. 11/2010, str. 643–657; mr Slobodan Ilijić: „Usklađivanje domaćeg prava sa pravom EU u oblasti obaveznog auto-osiguranja“, *Pravni život* br. 5-6/2012, str. 99–116.

22 Za razliku od većine država članica EU, gde organ uprave izdaje i oduzima dozvolu za rad u delatnosti osiguranja, u Srbiji je Narodna banka Srbije nadležna da izdaje i oduzima dozvole za rad u delatnosti osiguranja. U većini država članica EU operativni nadzor nad delatnošću osiguranja vrše agencije i druga nedržavna tela, a u Srbiji i tu nadležnost vrši Narodna banka Srbije.

23 Prof. dr Marijan Ćurković: „Rokovi za rešavanje šteta iz obveznih osiguranja u prometu“, *Svijet osiguranja* br. 6/2009, str. 45–52.

Zaključci

1) Pravna pravila dobre prakse predviđena 2004. godine u Vodiču OECD za upravljanje odštetnim zahtevima u osiguranju, posebno pravila za postupak prijavljivanja štete osiguravaču, ukazala su na niz novih ideja kako osnovne pravne institute iz pozitivnog prava osiguranja Srbije približiti pravu razvijenih privreda osiguranja.

2) U Prednacrta građanskog zakonika Srbije valja predvideti novinu da se na polisi odštampa objašnjenje šta obuhvataju, a šta ne obuhvataju uslovi pokrića konkretnog posla osiguranja, tako da se pravnički jezik odštampanog teksta na polisi upotpuni jednostavnim jezičkim objašnjenjem.

3) U Prednacrta građanskog zakonika iz 2009. godine predloženo je da se u članu 1170. stav 3. izostavi odredba o rukopisnom delu polise osiguranja, kao i odredba prema kojoj rukopisni deo polise ima prednost nad njenim štampanim delom.